

Anker Brink Lund

Journalistroller i det redigerede samfund

Kritisk og uafhængig journalistik rummer en selvforstærkende tendens til politisk handling pr. stedfortræder, der reducerer publikum til forbrugere af medieprodukter snarere end producenter af offentlig mening. Det placerer den institutionaliserede nyhedsformidling i en politisk position, hvor journalisten ikke blot forventes at referere og rapportere, men selv indgår som aktiv sagsbehandler på den politiske scene. Den parlamentariske styringskæde kan derved kortsluttes, hvilket medvirker til spektakulære enkeltsager og politiske legitimationskriser. De folkevalgte og centraladministrationen mister autoritet som privilegerede penneførere i redigeringen af samfundet. De må dele definitionsmagten med mange andre, der udnytter de journalistiske spilleregler i det moderne redigerede samfund.

Politiske aktører uden professionel tilknytning til massemediernes har aldrig vænnet sig til journalisters tilstedeværelse overalt i forskellige roller over hele døgnet og deraf følgende rutinemæssige overtrædelser af grænser mellem privat og offentligt, intimt og politisk, særinteresser og almeninteresser. Journalistiske afsløringer udvider repertoiret af enkeltsager, der kan tematiseres som politisk relevante. Det medfører modsætningsfyldte forventninger til journalistrollen, blandt andet konflikter mellem idealet om uafhængig og opsøgende journalistik og idealet om massemediernes sociale ansvar.

I en dansk sammenhæng kan mediekritiske scenarier, der problematiserer denne udvikling, findes i en lang række debatbøger og aviskommentarer fra de seneste år (for eksempel Adamsen, 1998; Bro, 1998; Schultz Jørgensen, 1997). Fælles for dem er, at moderne massemedier og professionelle journalister tillægges væsentlige dele af skylden for mange ændrede vilkår i det parlamentariske system.

Jeg skal ikke her analysere de aktuelle mediekritikker, men mere alment og historisk vurdere grundlaget for de synspunkter, der tematiseres, og de dertil knyttede forventninger til journalistens rolle i politisk kommunikation. De modsæt-

ningsfyldte rolleforventninger analyseres over tid sammenholdt med tre dominerende forskningstraditioner på feltet: *gatekeeper*-studier, analyser af massemediernes som *4.statsmagt* samt hypoteser om *agenda setting*. Jeg benytter en offentlighedsteoretisk referenceramme (Habermas, 1962; 1973) som formidlende led mellem institutionaliseringsprocesser på makroniveau og aktørforventninger på mikroniveau, hvorved der skelnes mellem tre handlingssociologiske aspekter:¹

1. *Handlingskoordinering*, dvs. politisk kommunikation hvor de enkelte aktører på mere eller mindre overbevisende måde samler publikum om en sag. Her formidler journalister grundlag for kollektiv handlen, og massemediernes fungerer som arena for aktiv deltagelse i kollektive beslutningsprocesser i det, man kunne kalde det refererede samfund.

2. *Handlingskorrigering*, dvs. politisk kommunikation, hvor massemediernes gennem retledning og kritisk overvågning medvirker til kontrol og omfordeling af værdier med gyldighed for samfundet. Her handler journalisten på den offentlige menings vegne, i det man kunne kalde det redigerende samfund.

3. *Krisebehandling*, dvs. kommunikation, der bearbejder publikums forvent-

Anker Brink Lund

Journalistroller i det redigerede samfund

Kritisk og uafhængig journalistik rummer en selvforstærkende tendens til politisk handling pr. stedfortræder, der reducerer publikum til forbrugere af medieprodukter snarere end producenter af offentlig mening. Det placerer den institutionaliserede nyhedsformidling i en politisk position, hvor journalisten ikke blot forventes at referere og rapportere, men selv indgår som aktiv sagsbehandler på den politiske scene. Den parlamentariske styringskæde kan derved kortsluttes, hvilket medvirker til spektakulære enkeltsager og politiske legitimationskriser. De folkevalgte og centraladministrationen mister autoritet som privilegerede penneførere i redigeringen af samfundet. De må dele definitionsmagten med mange andre, der udnytter de journalistiske spilleregler i det moderne redigerede samfund.

Politiske aktører uden professionel tilknytning til massemediernes har aldrig vænnet sig til journalisters tilstedeværelse overalt i forskellige roller over hele døgnet og deraf følgende rutinemæssige overtrædelser af grænser mellem privat og offentligt, intimt og politisk, særinteresser og almeninteresser. Journalistiske afsløringer udvider repertoiret af enkeltsager, der kan tematiseres som politisk relevante. Det medfører modsætningsfyldte forventninger til journalistrollen, blandt andet konflikter mellem idealet om uafhængig og opsøgende journalistik og idealet om massemediernes sociale ansvar.

I en dansk sammenhæng kan mediekritiske scenarier, der problematiserer denne udvikling, findes i en lang række debatbøger og aviskommentarer fra de seneste år (for eksempel Adamsen, 1998; Bro, 1998; Schultz Jørgensen, 1997). Fælles for dem er, at moderne massemedier og professionelle journalister tillægges væsentlige dele af skylden for mange ændrede vilkår i det parlamentariske system.

Jeg skal ikke her analysere de aktuelle mediekritikker, men mere alment og historisk vurdere grundlaget for de synspunkter, der tematiseres, og de dertil knyttede forventninger til journalistens rolle i politisk kommunikation. De modsæt-

ningsfyldte rolleforventninger analyseres over tid sammenholdt med tre dominerende forskningstraditioner på feltet: *gatekeeper*-studier, analyser af massemediernes som *4.statsmagt* samt hypoteser om *agenda setting*. Jeg benytter en offentlighedsteoretisk referenceramme (Habermas, 1962; 1973) som formidlende led mellem institutionaliseringsprocesser på makroniveau og aktørforventninger på mikroniveau, hvorved der skelnes mellem tre handlingssociologiske aspekter:¹

1. *Handlingskoordinering*, dvs. politisk kommunikation hvor de enkelte aktører på mere eller mindre overbevisende måde samler publikum om en sag. Her formidler journalister grundlag for kollektiv handlen, og massemediernes fungerer som arena for aktiv deltagelse i kollektive beslutningsprocesser i det, man kunne kalde det refererede samfund.

2. *Handlingskorrigering*, dvs. politisk kommunikation, hvor massemediernes gennem retledning og kritisk overvågning medvirker til kontrol og omfordeling af værdier med gyldighed for samfundet. Her handler journalisten på den offentlige menings vegne, i det man kunne kalde det redigerende samfund.

3. *Krisebehandling*, dvs. kommunikation, der bearbejder publikums forvent-

ninger til og reaktioner på politiske problemløsninger. Mediedækningen af privat og offentlig art kan her generere eller afbøde kritik og konflikter, hvorved journalister optræder som aktivt handlende aktører med tilbud om terapi og politisk sagsbehandling i det, man kunne kalde det redigerede samfund.

Min tese er, at væsentlige dele af det 20. århundredes politiske processer i stigende grad redigeres (i betydningen: problematiseres, ordnes og forhandles) uden forfatningsmæssig hjemmel i den parlamentariske styringskæde. Når politiske emner i dagens Danmark stadig oftere formidles journalistisk som spektakulær behandling af enkeltsager, må det ses på baggrund af udviklingen i rolleforventninger som led i en vedvarende journalistisk frihedskamp: Først kæmpede journalisternes sig fri af statsmagten, så af de politiske partier, for nu i stigende grad at frigøre sig fra hensynet til chefredaktørerne og det ræsonnerende publikum. Samtidig har politisk journalistik i stigende grad gjort sig afhængig af udvalgte kilder, der enten legitimeres som professionaliserede specialister, repræsentanter for forhandlende særinteresser eller ofre for (og i journalistisk forstand eksperter på) konsekvenserne af politisk handlen.

Koordinerende journalistik

Anskuet offentlighedsteoretisk hviler legitimering af det repræsentative demokrati på et *publicistisk princip*, ifølge hvilket uafhængige og dannede privatpersoner samles i offentlig samtale som ræsonnerende publikum og derigennem koordinerer handlinger med gyldighed for samfundet. Det publicistiske princip forudsætter, at oplyste og ansvarlige borgere optræder aktivt med både ret og pligt til at engagere sig i fællesskabets problemer.

Derved etableres grundlag for legitime og rationelle problemløsninger. I disse beslutningsprocesser har tidsskrifter, dagblade og magasiner vigtige funktioner som formidlere af efterretninger om almene problemer, og som forum for kritisk debat. Massemediernes bliver ideelt set bærere af den offentlige mening, sådan som den udformes i åben diskussion mellem lige og frie statsborgere (Habermas, 1962: 13-69).

I Danmark åbnede grundloven af 1849 og presseloven af 1851 formelt for offentlighedens adgang til at koordinere og kontrollere politiske beslutningsprocesser. Bestræbelser for etablering af en parlamentarisk styringskæde udgik fra nationalliberale kredse, som blandt andet formulerede idealerne om det publicistiske princip gennem kamporganet *Fædrelandet*, der

..... vil søge at henlede den offentlige Opmærksomhed paa det Offentlige, at vække og nære Borgerens Interesse for det Statsborgerlige, og saaledes stræbe efter at bidrage til den Selvbevidstheds Opvækkelse, der ligesaavel for et Folk som for et Individ er den første Betingelse for et kraftigt Liv. At skildre det Fortrinlige og Gode, som vi ere i besiddelse af, at udpege vore Mangler og hvad vi kunne ønske rettet og forbedret, og at henlede Blikket paa hvad vi endnu kunne ønske at opnaa, vil være dette Tidsskrifts Opgave..." (Redaktør C.N. David i *Fædrelandet*, 14.9.1834).

Redaktør David og de nationalliberale grundlovsfædre var politiker og journalist i en og samme person. Forventningerne til deres redigerende virke var først og fremmest at påvirke den autoritative fordeling af værdier med gyldighed for samfundet. Egentlig nyhedsformidling i moderne forstand var der ikke meget af i 1800-tallets meningspresse, der til gengæld var præget af velargumenterede

debatartikler om almene emner og perfid polemik rettet mod politiske modstandere. Til sammenligning tjener denne hensigts-erklæring fra redaktøren af den kgl. privilegerede *Berlingske Tidende*, der på samme tid proklamerede:

„Al Selvpolitiseren anser jeg ikke allene for unyttig, men endog paa en Maade som stridende imod de Loves Aand, som Udgiveren af et politisk Blad hos os bør agte at følge. Derimod skal jeg søge at levere en kort, men muligst fuldstændig Udsigt over alle de vigtigste Momenter, som betegne Tidens Gang. Videnskabens og Kunstens Frembringelser skulle, forsaavidt de have Deltagelighed for en større Almenhed, ogsaa kortelig omtales“ (Redaktør Schönberg i *Berlingske Tidende*, 29.7.1834).

De to citater illustrerede centrale forskelle mellem den nationalliberale meningspresse og den statsprivilegerede forretningspresse. Ingen af disse medietyper eksisterer i rendyrket form i dagens Danmark, men forventningerne lever videre som ideologisk grundlag for politisk journalistik. I begge programerklæringer arbejdes ud fra principper om „Deltagelighed for en større Almenhed“, men *Berlingske Tidende* afviste enhver „Selvpolitiseren“ til fordel for et refererende ideal i formidlingen. Der var således tale om to væsensforskellige fortolkninger af politisk offentlighed. I modsætning til forretningspressens afspejlende stil dyrkede *Fædrelandet* opsøgende og meningsdannende journalistik. Det var vel at mærke ikke enkeltsager, men principielle spørgsmål, der stod på dagsordenen. Målet var rationel handlingskoordination med den alt overvejende vægt lagt på drøftelse af „det Statsborgerlige“.

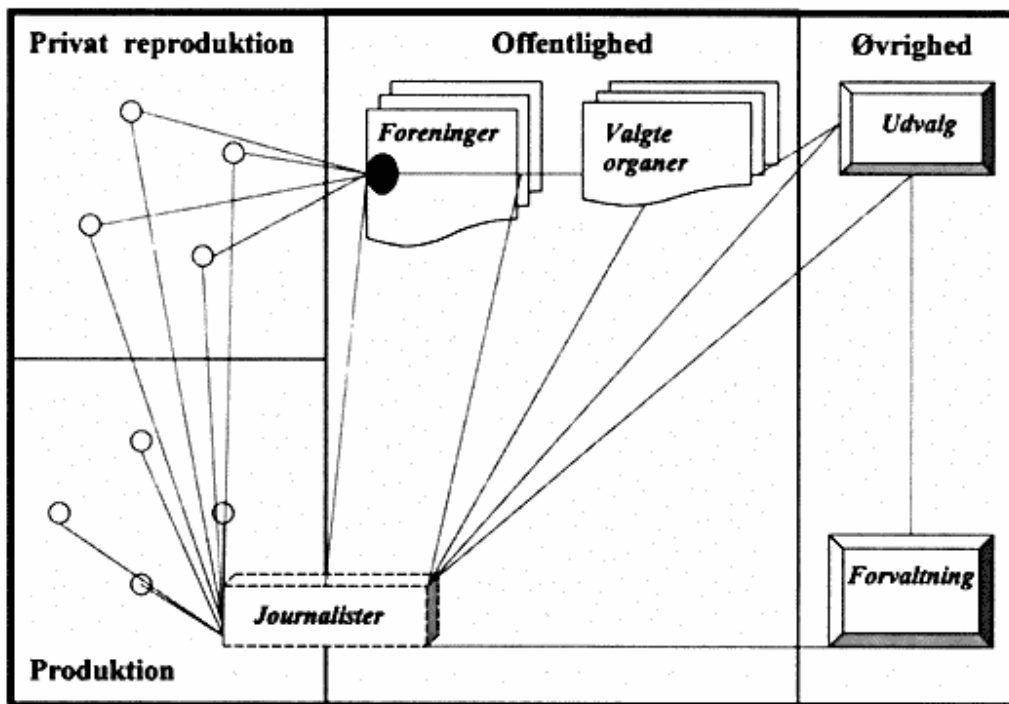
I løbet af forfatningskampen blev både den nationalliberale meningspresse og den borgerlige forretningspresse i stigende grad hvirvlet ind i de partipoliti-

ske konfrontationer. Oppositionen i rigsdagen, der bestod af en række indbyrdes konfliktende Venstre-fraktioner, satsede systematisk på at opbygge netværk af lokale dagblade, der kunne samle bønderne i kampen for folketingsparlamentarisme. Man delte sig efter partibundne anskuelser – ikke efter personlig overbevisning og kommunikative argumenter i relation til en konkret sag.

Efter indførelse af folketingsparlamentarisme i 1901 gik alle politiske partier principielt ind for handlingskoordinerede offentlighed. Højre kunne ikke regne med regeringsmagten i en overskuelig fremtid, og ønskede derfor at svække kommende regerings manipulationsmuligheder og eventuelt sikre sig de privilegerede blades partiloyalitet. Socialdemokratiet og Det radikale Venstre var i færd med at opbygge egne partipresser og ønskede ingen konkurrenceforvridding. Venstre havde ganske vist regeringsmagten og overvejede i første omgang at knytte *Østsjællands Folkeblad* til sig som officielt regeringsorgan i stedet for *Berlingske Tidende*. Men belært af forfatningskampens erfaringer valgte Venstre i stedet at foreslå privilegierne endeligt afskaffet og løse problemet med øvrighedens kundgørelser ved etableringen af en embedsmandsredigeret *Stats-tidende*, „hvorved Pressens Udskillelse som et selvstændigt Organ for Meningsdannelse og Samfundskontrol var blevet endelig fuldbyrdet“ (Thorsen, 1951: 109).

Forventningerne til partipressens journalister var først og fremmest at formidle politiske budskaber (parti)loyalt fra de folkevalgte ledere til et publikum domineret af allerede overbeviste tilhængere. Der er grund til at gå nærmere ind på dette aspekt, selv om partipressen i dansk sammenhæng stort set udspillede sin refererende rolle i løbet af 1960'erne, fordi

Figur 1. Refererende offentlighedspraksis

parlamentariske aktører stadig i høj grad har bevaret disse forventninger til den journalistiske funktion som gatekeeper, en loyal slusepasser, der først og fremmest (fra)vælger tilkendegivelser formuleret i samfundets offentlige institutioner (Berkowitz, 1997).

Slusepasserrollen er vel at mærke ikke en position forbeholdt professionelle journalister. Borgere i rollen som vælger og meddeler kan selv individuelt eller i forning komme til orde gennem korrespondancer og kommentarer – ikke kun som kilder for journalistisk tekstproduktion. På tilsvarende måde kan folkevalgte repræsentanter og deres embedsværk formulere selvstændige indlæg og derved indgå i demokratisk dialog med massemediernes som arena.

Summen af forventninger definerer den handlingskoordinerende rolle som referent, der i sin redigerende praksis integrerer meningsdannelse og politisk nyhedsformidling. I rollen indgår aspekter

fra meningspressens *kommentator*, der samler et publikum om mærkesager og som stadig i rendyrket form kan opleves i dagbladenes lederartikler og debatsider. I referentrollen lever også forventninger til forretningspressens *korrespondent* videre. Idealet er, at journalisten uhildet dækker begivenheder af almen relevans uden eksplicit politisk eller meningsdannende stillingtagen. Sidstnævnte rolle er blandt andet en forudsætning for formidling af fælles telegramstof på tværs af partiskel, hvilket i Danmark hovedsageligt varetages af Ritzaus Bureau.

Partipressens journalister bekrigede hinanden og referaterne var ensidige i deres udvælgelse af stoffet. Den partipolitisk betingede konkurrence mellem dagbladene sikrede til gengæld en anden form for alsidighed: Hvis et synspunkt blev afvist et sted, var der som regel mulighed for at komme til orde gennem alternative kanaler. Ikke desto mindre var der store befolkningsgrupper, der sjældent

eller aldrig ytrede sig i den politiske debat. Journalisten i rollen som handlingskoordinerende referent var stationært ventende på reaktioner udefra. Det krævede formuleringsevne og en aktiv indsats, hvis borgere ville ytre sig politisk, og i praksis dominerede myndigheder og partipolitiske eliter det refererede samfunds politiske kommunikation (Thorsen, 1951).

Etableringen af totalitære regimer i Sovjetunionen, Italien og Tyskland fremstod i mellemkrigstiden som eklatante eksempler på den partipolitiske ensidigheds redigerende effektivitet. Billedet af massemediernes som magtfulde propagandamaskiner foran et værgeløst massepublikum forstærkedes også af den kommercielle varemærkereklaumes salgresultater (Lippmann, 1922). Under krige og kriser greb statsmagten aktivt ind i styringen af massekommunikationen, og journalister tematiserede i tiden omkring 2. verdenskrig i højere grad end tidligere deres egen faglighed som krav om pressfrihed og uafhængig nyhedsformidling (Hutchins, 1947; Williams, 1949).

Den danske dagspresse blev i 1940'erne hårdt ramt af udefra kommende prisstigninger på papir og andre råvarer, hvilket medvirkede til en omfattende bladdød. Firebladssystemet gik under, hvorefter de statsbærende partier ikke længere kunne regne med at få deres handlinger loyalt refereret gennem lokale partiaviser. Før blev debatten i høj grad præget af „skyggeboksning“ i partipressen. Nu åbnede redaktionerne for alternative synsvinkler i bladene, og meningsudvekslingen blev mindre partibunden. Denne udvikling blev af journalister taget til indtægt for kravet om større redaktionel uafhængighed. Det betød forventninger om mere opsøgende journalistik på bekostning af den afspejlende og refererende redigering af politiske sager (Pedersen, 1948).

Korrigerende journalistik

Kritisk og opsøgende journalistik legitimeres politisk i massemediernes demokratiske funktion som uafhængig overvåger af stat og marked. Dette ideal om pressen som vagthund og 4. statsmagt blev lanceret i 1920'ernes USA, men slog også gradvist igennem i Danmark som en forskydning fra det statsborgerlige i retning af det medborgerlige. Tendenserne var mest markante i hovedstadspressen, der med *Politiken* som paradigme gradvist blev omlagt fra partipolitiske kamporganer i retning af *omnibusaviser*, dvs. skrevet „for alle om alle Emner“.

Et nyt massemedium, Statsradiofonien, fik i 1926 status af selvstændig, offentlig institution med eneret på produktion af radioprogrammer under ledelse af et politisk sammensat radioråd. De politiske partier opnåede gennem et programudvalg direkte indflydelse på den journalistiske praksis, som dagbladenes repræsentanter blandt andet anvendte til at begrænse radioens muligheder for at bringe selvstændigt nyhedsstof. Organisering af radiomediet medførte nye spilleregler og forventninger til politisk kommunikation. Hvor den redaktionelle medarbejder i dagspressen kunne optræde handlingskoordinerende med et implicit partipolitisk udgangspunkt, krævede radioloven, at medarbejderne levede op til krav om alsidighed og socialt ansvar (Lund, 1976).

I Statsradiofonien kommunikeredes ikke ud fra et publicistisk princip, men et BBC-inspireret ideal om *public service*, dvs. krav om, at massemediernes tjener almenheden på didaktisk og handlingskorrigerende vis. Almenheden betød i udgangspunktet hverken den enkelte borger, regeringens eller kommercielle og partipolitiske særinteresser, men derimod statsformens og den samlede befolknings langsigtede velfærd. Radiospredningen

skulle ideelt set være alsidig og tjene nationale interesser af befolkningspolitisk, kulturpolitisk og handelsmæssig art. Heri lå stadig en handlingskoordinerende, men også en handlingskorrigerende funktion. Statsradiofonien skulle retlede og informere befolkningen om fælles normer og regler, som kom til udtryk i love, nationale traditioner og sociale normer. Den egentlige nyhedsjournalistik blev kontrolleret af Pressens Telegramudvalg, og alle øvrige radioforedrag blev på forhånd gennemlæst af et programudvalg, der korrigerede afvigelser fra god tone og almen interesse. Også montager og reportager skulle godkendes på forhånd.

I omnibusaviserne var der en journalistisk udvikling i gang, der groft sagt forsøgte at vende princippet om *public service* (som det var defineret af partipolitikere i Radiorådet) mod „magthaverne“ selv. Intentionen var, at det ikke kun var borgernes handlinger, der skulle redigeres og korrigeres. Journalisterne påtog sig også rollen som vagthund for borgerne med henblik på at korrigere de folkevalgte repræsentanters og kontrollere statsapparatets aktiviteter. Derved blev fokus flyttet fra koordination af parlamentariske forhandlinger til redigering af såvel offentlige som private handlinger med betydning for den autoritative fordeling af værdier med gyldighed for samfundet.

De ændrede forventninger til massemedierne etablerede grundlaget for en professionalisering af journalistrollen og en massiv udvidelse af de stofområder, der kunne gøres til genstand for offentlig behandling. Ifølge de presseteorier, der udformedes i 1930'ernes USA og efter 2. verdenskrig blev populariseret i Europa, skulle den professionelle journalist først og fremmest søge at afsløre magtmisbrug og løgne, som offentlige og private beslutningstagere forsøgte at skjule for of-

fentligheden. Målet blev journalistisk objektivitet *in the honor of truth*. Opdagelsesmetaforikken var ganske vist allerede et integreret led i 1800-tallets publicistiske princip, men det nye var, at afsløring blev et mål for medierne selv snarere end et middel til etablering af et (parti)politisk publikum.²

Den uafhængige og heroiske krigskorrespondent og besættelsestidens illegale redaktør fremstod som mediehelte og et afgørende argument for udvidelse af grænserne for den journalistiske frihed. Et af Danmarks nystiftede dagblade, *Information*, kunne således med faglig stolthed gøre „Uafhængig af partipolitiske og økonomiske Interesser“ til sit redaktionelle princip. Et andet typisk udtryk for 1940'ernes danske reception af de amerikanske principper for journalisten som handlingskorrigerende 4. statsmagt var redaktør Eigil Steinmetz' bog *Den moderne Dagspresse* fra 1947. Som modvægt til stats- og pengemagten fremhævede Steinmetz „Dagspressens Mission som Oplysningsfaktor“. Steinmetz skitserede fire journalistroller. Vittighedsbladens karrikaturer af den autodidakte, let anløbne og fordrukne „Gentleman of the Press“, anså Steinmetz for at høre fortiden til. Det samme gjaldt den ensidige „Partisoldat“, der havde „Arbejdet som Kald“ og et politisk embede som langsigtet mål. Den moderne dagspresse skulle derimod bæres af to moderne journalistroller: *all round Reporteren* og den specialiserede *Fagmedarbejder*.

Fagmedarbejderen havde Steinmetz (og med ham de fleste normative presseteoretikere) et tvetydigt forhold til. Han anså udviklingen i retning af specialisering og tæt kildekontakt som uundgåelig, men advarede mod dannelse af de mange specialforeninger. Som eksempel på denne tendens fremhævedes Rigs-

dagens Presseloge, der var blevet oprettet i 1918 som kollegial sammenslutning af journalister med arbejdsplads på Christiansborg på tværs af partipolitisk tilhørsforhold. Steimentz var ikke modstander af den svækkede partiloyalitet, men pointerede, at disse „Logebrødre“ var afhængige af interkollegiale spilleregler og privilegerede kilder. Derimod var reporteren – efter amerikansk mønster – idealet for fremtidens journalist, der skulle opsøge nyheden, dvs. „det usædvanlige, det uventede“. Ledemotivet skulle være „Sandheden i Nyheden saa alsidigt belyst som muligt.“ Steinmetz fremhævede, at reporteren i sin sandhedsøgen havde pligt til selv at opsøge og afsløre løggen. Opgaven bestod ikke i loyale referater fra de nyhedskilder, som løb døgnet rundt, men aktivt at afdække „Sandheden skjult i Dybderne“. Hertil kom professionel loyalitet over for „de fire H'er: hvor, hvem, hvordan og hvorfor“ med øget vægt på „at afsløre og forklare det, der ligger bag“.

På den måde blev forventninger til dybdeborende, kritisk og uafhængig journalistik, som især fra 1970'erne kom til at spille en væsentlig rolle i Danmark, sammenfattet i rollen som *profession reporter*. Dansk journalistik blev gradvist professionaliseret og institutionaliseret i sociologisk forstand, samtidig med at uddannelsen af mediearbejdere blev løsgjort fra de politiske partier. Den professionelle journalist blev stadig trænet i rollen som loyal referent, men også i rollen som *rewriter*, der på eget initiativ stillede kritiske spørgsmål og redigerer andre aktørers handlinger. Idealet var, at reporteren ikke blot skulle være publikums ører, men også øjne og samvittighed. I den forbindelse betød Statsradiofoniens lancering af en dansk TV-kanal i 1952 et skridt i den forventede retning: Ved hjælp af levende

billeder kunne reporteren tilsyneladende objektivt formidle direkte fra samfundet til samfundet.

I praksis var dansk TV dog i de første leveår endnu mere præget af parlamentarisk redigering end de øvrige medier. Fjernsynet havde i lighed med radioen monopolstatus og var stadig ledet af et partipolitisk sammensat radiatoråd. Pressens Radioavis var *pressens* radioavis – styret af dagspressens telegramudvalg, og dansk tv havde totalforbud mod at bringe egentlige nyhedsudsendelser. Først i 1964 fik Radioavisen og året efter TV-Avisen sin redaktionelle frihed. Derefter satte TV-mediet i høj grad den politiske dagsordenen for det parlamentariske system og de øvrige massemedier.

Krisebehandlende journalistik

Den voksende offentlige sektor og tiltagende statsintervention i de private sfærer – herunder et voksende skattetryk – blev af massemediernes fra slutningen af 1960'erne formidlet som „kriser“ i relationen mellem de repræsenterende og de repræsenterede. Disse tendenser blev imødegået med øget statslig og kommunal information, der ikke blot tilsigtede at korrigere publikums opfattelse af øvrighedens mål og midler, for eksempel rationel og legitim brug af skatteindtægter, men også opfordring til handlingskorrektur af individuel og kollektiv art, for eksempel begrænsning af alkohol- og tobaksforbruget, tidlig opsporing af livstruende sygdomme, energibesparelser, genbrug m.v.

De skattefinansierede forsøg på massemedieret handlingskorrigerende kritiseredes fra højre fløj som „skrankepaveri“ og fra venstre som „indoktrinering“. I modsætning til det publicistiske princip om *offentlighed i forvaltningen*, der gennem-

gående havde positive konnotationer, fik det nye koncept *samfundsinformation* (hentet i Sverige) en blandet modtagelse i Danmark.

Komunalreformen betød mere uafhængige lokale og regionale forvaltningsenheder, der som følge af bloktilskud formelt fik større økonomisk handlefrihed. Centraladministrationen søgte gennem brug af strategiske kampagner at opnå effektivisering af information til de aktører, der indgik som mellemlid mellem folketinget, regeringen og ministerierne på den ene side og vælgere, skatteborgere og klienter på den anden. Centraladministrationen markerede sig informationsteknisk mere offensivt gennem oplysningskampagner og Danmarks Radio stillede sendetid til rådighed for de såkaldte OBS-programmer i radio og TV, der skulle informere borgerne om rettigheder og pligter.

Indtil 1970'erne var den handlingskorrigerende oplysningsindsats reserveret medier og emner, der forekom de fleste folkevalgte og journalister politisk ukontroversielle. Men grænserne lå ikke fast, og den stadigt mere offensive samfundsinformation medførte legitimationsproblemer ved at tangere områder, hvor der ikke herskede parlamentarisk konsensus om handlingskorrigerende mål og midler, for eksempel abortspørgsmålet, genetisk screening og kondom-kampagner. Udlægningen af statslige opgaver til amter og kommuner inspirerede samtidig centraløvrigheden til forsøg på at sætte en ensartet praksis igennem via massemedieret information som styringsredskab til harmonisering af den ekspanderende decentrale administration (Lund, 1977).

Anskuet offentlighedsteoretisk står „krisevalget“ til folketinget i 1973 som en foreløbig kulmination på denne udvikling i retning af mere aktiv redigering af

samfundet. I 1973 havde „sensationsaviserne“ *Ekstra Bladet* og *B.T.* distanceret de andre trykte medier med tilsammen 490.000 solgte eksemplarer dagligt. Ti år tidligere havde de to blade ligget nede på 234.000 – altså en eksplosionsagtig vækst i en tid, hvor bladdøden i den traditionelle partipresse var et politisk hovedtema i mediedebatten. Den politiske bekymring gik især på frokostbladenes manglende sociale ansvarlighed. Her var det ikke korrigering af afvigelser, men fremhævelse af kriser og sensationer, der stod på dagsordenen. Selv om „sensationsavisernes“ vækst blev stærkt bremsset i løbet af 1980'erne, smittede den aktivistiske og terapeutiske journalistik af på de øvrige medier – ikke mindst TV. *Ekstra Bladet* og *B.T.* satsede bevidst på at blive talerør for „den lille mand“ og andre, der var kommet i klammeri med „systemet“. Omnibusaviser som *Politiken* og *Jyllands-Posten* fulgte trop og dækkede i stigende grad politisk kommunikation som forbrugerstof præget af kampagnejournalistik, tematisering af kriser, politiske helte og skurke.

I 1988 – efter langvarige kontroverser – blev en ny, landsdækkende fjernsynskanal, TV2, delvis reklamefinansieret. Tidligere var en sådan kommercialisering blevet afvist af folketingets flertal med henvisning til de elektroniske mediers særlige funktion som *public service*. Fra slutningen af 1960'erne tematiserede kritiske journalister sådanne forpligtelser som „mikrofonholderi“ og „luderjournalistik“, som stred principielt mod massemediernes idealer som uafhængig kontrolinstans. Allerede inden det statslige radio- og TV-monopol blev brudt ved oprettelsen af TV2, havde medarbejderne i Danmarks Radio gennem magtkampe om enkeltsager opnået øget autonomi med henvisning til principperne for opsøgende

og uafhængig journalistik. Spektakulære konfrontationer om enkeltsager, blandt andet rejst af aktive lytterkomiteer i alliance med folketingspolitikere, indgik som slag i kulturkampe, der medvirkede til at legitimere journalistiske normer om professionel uafhængighed og offentliggørelse af det private (Mortensen, 1975).

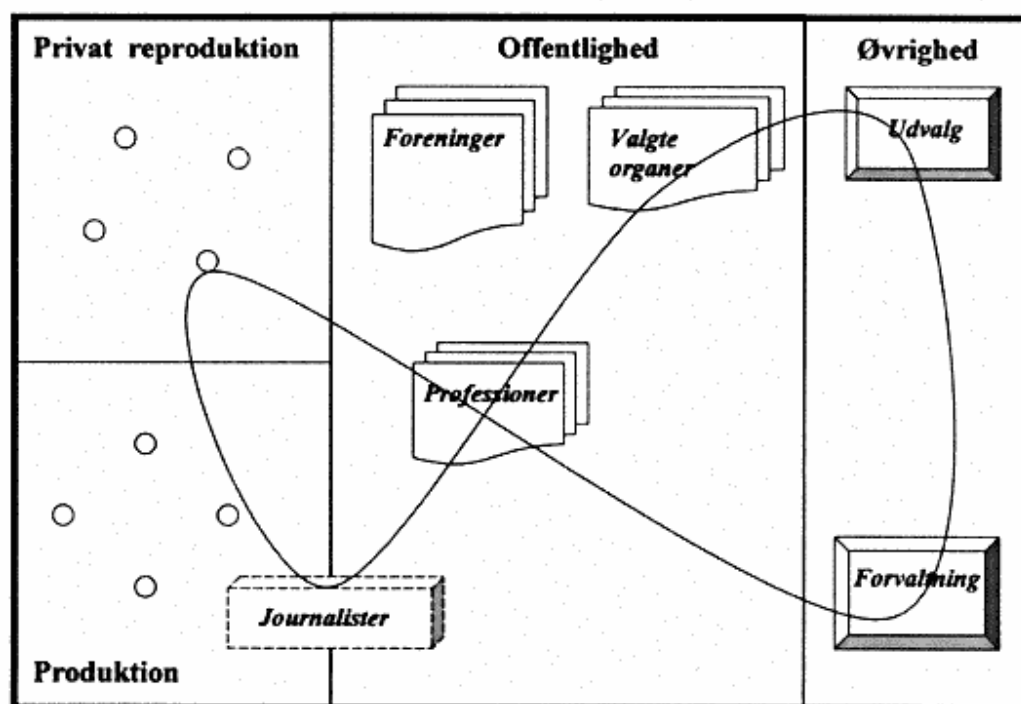
Samtidig etablerer en række specialiserede *professioner*, for eksempel læger, ingeniører og psykologer, fremskudte forter i den politiske offentlighed baseret på uddannelsesprivilegier og faglig ekspertise. De udgør lukkede deloffentligheder med egne etiske regler legitimeret i forskningsbaseret handlekraft – ikke i den parlamentariske styringskæde. De kommunikerer på deres klienters vegne, og indgår i politiske beslutningsprocesser på lige fod med politiske partier, interesseorganisationer og forvaltningsorganer. Især når en politisk sag gøres til en forskningsbaseret eller etisk problemstilling,

der involverer liv og død, opnår professioner i samspil med professionelle journalister uden repræsentativt mandat samfundsredigerende privilegier som offentlige sagsbehandlere.

Til offentlighedsanalyse af de tendenser, som her betegnes som handlingskorrigerende og krisebehandlende journalistik, slår den parlamentariske styringskæde og modeller af det refererende samfund ikke til. Det er nemlig ikke kun folkevalgte og kritiske journalister, men også offentlige myndigheder og autoriserede professioner, der i stigende grad kommunikerer politisk, for eksempel gennem kampagneaktiviteter. Statslig og kommunal forvaltning pålægges af valgte organer og udvalg at korrigere adfærd i det private samfund formidlet gennem autoriserede professioner.

En sådan redigerende praksis kan imidlertid vendes mod myndighederne selv, for eksempel ved at en profession,

Figur 2. Redigerende offentlighedspraksis

udvalgte klienter og kritiske journalister problematiserer handlingskorrigeringen eller klager over mangler ved den offentlige service. De enkeltstående sager bærer journalister videre fra brugere allieret med professioner til folketing, amter og kommuner. Her benytter enkeltstående folkevalgte anledningen til at profilere sig gennem kritiske spørgsmål til regeringen og andre politiske udvalg, der pålægger forvaltningen at korrigere den administrative praksis og løse krisen i samspil med professioner og brugere.

Sådanne massemedierede enkeltsager udløser nye indlæg fra andre professioner og brugergrupper, hvilket enten giver de oprindelige initiativtagere anledning til at kommentere kommentarerne, eller sætter en ny medietrekant i selvsving. Der er således skabt en slags *enkeltsagernes evighedsmaskine*. Spillet kan holdes gående, så længe der leveres nyhedsværdige replikker i debatten. Men vel at mærke kun så længe kilder og journalister vil spille med i trekantdramaer. Sådanne krisedramaer konstrueres kontinuerligt af politiske aktører, der ikke blot reagerer, men selv har mulighed for at spille redigerende ud i form af gråpapirer og fortrolige oplysninger *off the record*. Uautoriserede udspil fra en folketingspolitiker eller et anonymt tip fra en embedsmand bliver i massemedierne en redigeret præmis for andre aktører, og uafhængige journalister indtager i den forbindelse rollen som *aktivist* og *terapeut* i netværk af medietrekanter.

Det redigerede samfund

Den tiltagende tendens til krisebehandlende journalistik i relation til det politiske og administrative system i Danmark har givet anledning til megen bekymring i den offentlige debat, men udgør næppe

et fundamentalt brud med idealerne om borgerlig offentlighed og repræsentativt demokrati. Når mange folkevalgte og embedsmænd siden 1970'erne har anført, at journalisterne har fået mere magt, er det først og fremmest et udtryk for, at den journalistiske prioritering af „det private“, „det offentlige“ og „det politiske“ har ændret karakter. Massemedierne tillægger enkeltpersoners, enkeltsager og enkle forklaringer større nyhedsværdi end tidligere. Derved bliver politikernes privatliv og individuelle klager gjort til almene problemer, som de ansvarlige autoriteter føler sig kaldede til at tage stilling til her og nu. Omnibuspressen, formiddagsaviserne og TV har været katalysatorer i denne proces, men er næppe årsagen til den.

Den væsentligste faktor i overgangen fra et redigerende folkestyre til redigeret offentlighedspraksis er den tiltagende professionalisering af velfærdssamfundet, der fostrer en hærskare af eksperter i økonomi, ernæring, børn, sex, etik, sundhed og sygdom (Hirdman, 1989). Professionerne lægger hverdagslivet til rette og varetager væsentlige politiske funktioner uden at være direkte legitimeret i den parlamentariske styringskæde. De indtager en dobbeltrolle som udtryk for samfundets almeninteresser og talerør for udvalgte klienters særinteresser. Professionerne opnår status som privilegerede kilder for journalister og politiske beslutningstagere, hvorved reguleringen af samfundet forskydes fra lovgivning og politiske mærkesager til regulering baseret på oplysningsvirksomhed, kampagner og forskningsbaseret argumentation i relation til enkeltsager.

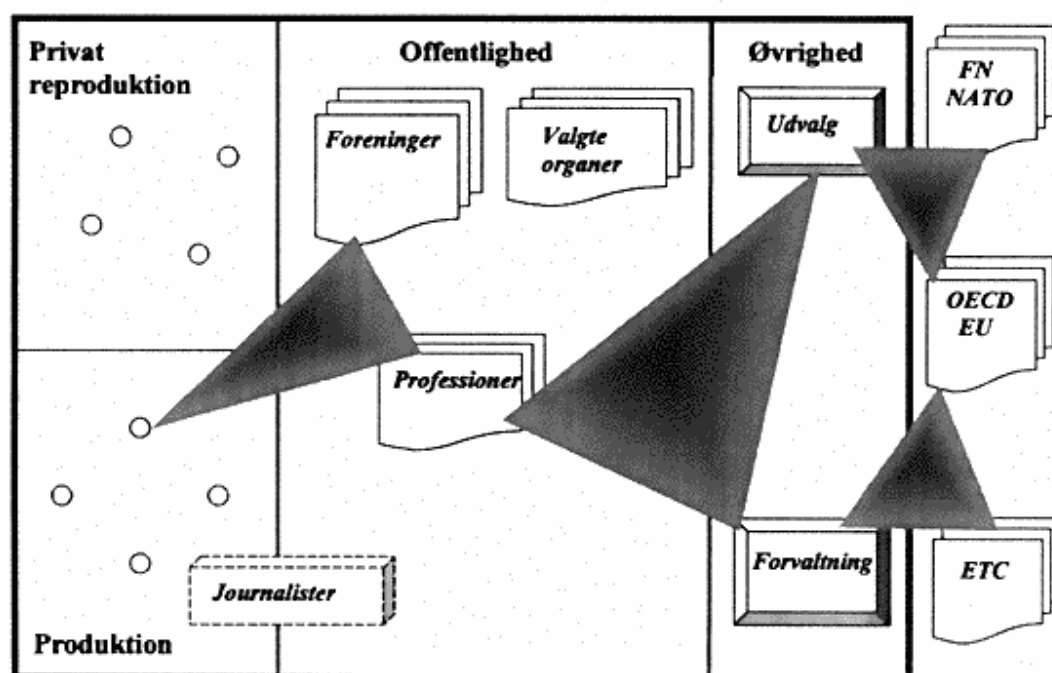
En bivirkning ved professionalisering er, at statslige og kommunale myndigheder i stigende grad anlægger et ekspertredigeret perspektiv i den administrative

kommunikation. På tilsvarende vis intensiverer interesseorganisationerne deres *public relations* gennem journalistisk oprustning af formidlingsarbejdet. Både fra privatsfærene og staten bliver der så at sige placeret fremskudte forter i den politiske offentlighed bemandet med professionelle specialister og karrierejournalister. Det betyder ikke, at den parlamentariske styringskæde, som illustreret i figur 1, sættes fuldstændig ud af kraft. De spektakulære enkeltsager, som blev illustreret i figur 2, aflejres så at sige som et ekstra formidlingsarkæologisk lag. De ændrede vilkår for politisk kommunikation kompliceres yderligere gennem politiske forhandlingsspil, der manifesterer sig som „bermudatrekanter“ i offentlighedssfæren, jf. figur 3.

Bermudatrekanten er som bekendt der, hvor alting forsvinder. I det samarbejdende folkestyre sker der tilsyneladende noget tilsvarende, idet forhandlende po-

litiske aktører etablerer lukkede rum, hvor diskussion og politiske mellemregninger forsvinder fra vælgerne og massemediernes synsfelt. Desuden påføres den nationale politik i stigende grad forhandlede præmisser fra udenforstående internationale organisationer. Som følge heraf foregår væsentlige dele af den politiske debat bag lukkede døre og præsenteres først efterfølgende som et færdigforhandlet kompromis, for eksempel offentliggjort i form af en pakkeløsning, en traktat, en pressemeddelelse eller en oplysningskampagne. Transnational, statslig og kommunal hemmelighedskræmmeri og topstyret informationsvirksomhed af denne art provokerer kritiske journalister i rollen som *professionel reporter*. Kritikken formidles ofte gennem massemediene som personcentrerede enkeltsager, hvilket på længere sigt kan svække legitimering af et repræsentativt demokrati, hvor både folkevalgte og journalister op-

Figur 3. Redigeret offentlighedspraksis

lever sig som marginaliserede i forhold til andre politiske aktører.

Som konsekvens af massemediernes selektive afsløring af store og små problemer i relation til lukkede forhandlingspil, offentlig service og kortslutning af parlamentariske beslutningsprocesser, omdefineres publikums rolle i den politiske kommunikation gradvist fra statsborgere og vælgere til forbrugere og klienter. Det legitimerer talepositioner som ofre og konsekvens eksperter, hvorved der konstitueres en politisk dagsorden ved siden af de parlamentariske og forhandlingsøkonomiske deloffentligheder.

Hin enkelte får her mulighed for at ytre sig om egne handicaps uden først at kanalisere problemer og krav gennem repræsentative kanaler. Så længe autoriteterne producerer effektive problemløsninger kan enkeltsagernes tyranni og kriser midlertidigt afbødes. Men hvis det politiske og administrative system ikke lever op til publikums forventninger, aktiveres journalistens hævdevundne ret til at spørge både på almenvællets vegne og som sagsbehandler for individuelle klienter.

Medieforskere har i efterkrigstiden hævdet, at presse, radio og TV kun undtagelsesvis har påviselige og umiddelbare effekter. Påvirkningsprocesser er derimod blevet behandlet som *agenda setting*,³ dvs. ud fra den præmis, at massemediernes prioritering af begivenheder og kilder påvirker andre beslutningstageres prioritering af problemer. Der opereres med en redigerende årsagskæde: Begivenheder i den situationelle virkelighed tematiseres af massemediene på en sådan måde, at det potentielt påvirker publikum i rollen som vælgere og forbrugere, som gennem opinionsledere tvinger politiske og kommercielle institutioner til handling (Rogers og Dearing, 1987).

Nyere samfundsvidenskabelige studier danner imidlertid grundlag for en revision af denne kausalkæde i form af hypoteser om en mere kompleks sammenhæng mellem mediernes budskaber og den politiske dagsorden (Ekecrantz og Olsson, 1994; Eide og Hernes, 1987; Lund, 1997). Mediernes effekter angår nemlig ikke kun det, folk mener og gør, for eksempel registreret gennem opinionsundersøgelser. I det redigerede samfund beror mediernes magt i endnu højere grad på at definere, hvad publikum (ikke) skal mene noget om, og hvad institutionelle beslutningstagere bør gøre noget ved. Hvis redaktionelle gatekeepers ikke betragter emne og vinkel som nyhedsværdig, kan spredningen af selv den mest epokegørende mærkesag vanskeliggøres.

Også blandt folkevalgte og administratorer skaber de journalistiske tolkningsrammer orden og sammenhæng i begivenhedernes mangfoldighed. I sin radikale form er der tale om politisk *spin doctoring*, men i hverdagen er der snarere tale om rutinepræget vurdering af „det politiske“ gennem anlæggelse af et redigerende blik. Folkevalgte, administratorer og interesseorganisationer spiller bevidst og ubevidst på, at *sensation* tiltrækker massemediernes opmærksomhed, og at forudsætningen for at vinde gehør hos et massepublikum er, at historierne er genkendelige og meningsfulde (*identifikation*).

Det hænger sammen med, at vi bevæger os fra et redigerende parlamentarisk system i retning af et redigeret samfund.⁴ Det er ikke længere kun uafhængige journalister, der vurderer politiske sager ud fra nyhedskriterier. Også mange borgere har som pressionsgrupper og enkeltpersoner lært at gebærde sig i massemediene. I kombination resulterer de modsætningsfyldte spil på nyhedskriterierne

i serielle formularhistorier. At ministerier, styrelser, folketinget, interesseorganisationer samt de fleste amter og kommuner har ansat egne pressechefer og informationsmedarbejdere med journalistisk baggrund, garanterer derfor ingen handlekraftig definitionsmagt i relation til medierne og dermed den politiske dagsorden.

Til analyse af journalistens rolle i det redigerede samfund tilbyder skandinavisk medieforskning et forskningsbaseret supplement til gatekeeper- og agendasetting studierne. Anskuet i regi af krisebehandlende offentlighed placerer journalister sig i *terapeutens rolle* som centrum i et netværk af potentielle kilder. Sociale aktører i skiftende alliancer kan spille strategisk på de journalistiske nyhedskriterier og den redaktionelle frygt for at kede publikum. Omvendt kan journalisten i medietrekanter spille kilderne ud mod hinanden. Den journalistiske institution er således gradvist blevet en forholdsvis autonom definitionsmagt, der forandres over tid, og hvis regler og normer gør sig politisk gældende også uden for massemediernes nyhedsformidling i snæver forstand.

I det redigerede samfund er mangler ved offentlig service og svigt i private rettigheder mindst lige så gode historier at fortælle som beretninger om principielle fordelingsproblemer og partipolitiske konfrontationer. Det er karakteristisk, at der i politisk kommunikation altid er en *sagsbehandler* på spil – en rolle massemediernes i stigende grad reserverer til sig selv. Ingen andre autoriteter er hævet over rolleskift mellem helt og skurk. Alle har principielt taleret, men kun journalister har det privilegium at stå uden for mediespektaklerne som redigerende iscenesætter. Det giver dynamiske muligheder for aktiv inddragelse af publikum, udskiftning af hovedroller og for-

vandling af helte til skurke. Således kan sociale aktører for eksempel blive fanget i konsekvenserne af deres egne og andres redigerende handlinger – journalistisk betegnet som „kriser“ eller „skandaler“ – hvor såvel mediefolk som kilder indgår i forhandlede samspil.

De redigerede spilleregler kan anskues som et udvidet offentlighedskoncept, hvor det publicistiske princip legitimerer journalistens ret til at demonstrere uafhængighed og kritisk samfundsengagement samtidig med, at publikum aktiveres til kamp for udvalgte sager. Handlingsskorrigerende idealer hjemler journalistisk overvågning og reporterens krav på forståelige, sandfærdige og oprigtige svar fra kilder med offentligt embede.

Journalister optræder altså stadig både i rollen som referent og reporter. Den refererende journalistik er altså ikke død. Eksempelvis er der stadig 119 medlemmer af Folketingets Presseloge, der trofast dækker Christiansborg, selv om væsentlige dele af politikken forlængst har holdt flyttedag til EU, kommunale råd og forhandlingsspil bag lukkede døre.

I det redigerede samfund kan massemedier og deres kilder således spille på hele viften af offentlighedsformer, som er aflejret siden 1830'erne. Det afgørende nye er, at de folkevalgte og centraladministrationen har mistet væsentlige dele af deres politiske autoritet, som privilegerede penneførere i redigeringen af samfundet. De må dele definitionsmagten med konkurrerende aktører, der både kender de parlamentariske og de journalistiske spilleregler. I det redigerede samfund er politik i massemediernes ikke længere noget ophøjet, men et stofområde der kan tematiseres ud fra de samme nyhedskriterier, som professionelle journalister anlægger på alle andre fænomener i samfundet.

Noter

1. Jeg bygger fremstillingen på en referenceramme udviklet i min doktorafhandling *Smit-somme sygdomme i dansk journalistik*.
2. Jeg har valgt at belyse det handlingskorrigerende legitimationsgrundlag for pressen som 4. statsmagt med konkret udgangspunkt i Steinmetz (1947), men tilsvarende fremstillinger findes hos Brocker (1945), Hjejle (1951), Pedersen (1948) og Thorsen (1947 og 1951). De fleste af efterkrigstidens refleksioner over journalistiske faglighed tematiserede elementer fra de amerikanske og engelske presseudredninger, jf. Hutchins (1947) og Williams (1946 – dansk udgave 1949), der i løbet af 1950'erne blev samfundsvidenskabeligt sanktioneret som normativ presseteori, jf. Siebert et al. (1956).
3. *Agenda setting* som forskningsparadigme kan føres tilbage til 1920'ernes propagandastudier og blev i moderne medieforskning konciperet af Cohen (1963) og i politologi af Cobb og Elder (1972).
4. Termen „det redigerede samfund“ er lånt hos Ekecrantz og Olsson (1994).

Litteratur

- Adamsen, B. (1998). *En enkel sag – en tanke om enkeltsager og politik*. København: Fremad.
- Berkowitz, D. (ed.) (1997). *Social Meanings of News – A Text-Reader*. London: Sage.
- Bro, P. (1998). *Journalisten som aktivist – om presse, politik og demokratisk dialog*. København: Fremad.
- Bruhn Jensen, K. (red.) (1999-97). *Dansk mediehistorie. I-III*. København: Samleren.
- Brocker, H.R. (1947). *Avisen. Oplysning eller forretning?*. København: Thorkild Hansen.
- Cobb, R.V., C.D. Elder. (1972). *Participation in American Politics: The Dynamics of Agenda-Building*. Boston: Allyn & Bacon.
- Cohen, B.C. (1963). *The Press, the Public, and Foreign Policy*. Princeton: University Press.
- Eide, M., G. Hernes (1987). *Død og pine. Om massmedia og helsepolitikk*. Oslo: FAFO.
- Eide, M. (1992). *Nyhetens interesse. Nyhetsjournalistikk mellom tekst og kontekst*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Ekecrantz, J. T. Olsson (1994). *Det redigerede samhället. Om journalistikens, beskrivningsmaktens och det informerade förnuftets historia*. Stockholm: Carlssons.
- Habermas, J. (1962). *Strukturwandel der Öffentlichkeit. Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Habermas, J. (1973). *Legitimationsprobleme im Spätkapitalismus*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Hirdman, Y. (1989). *Att lägga livet til rätte – studier i svensk folkhemspolitik*. Stockholm: Carlssons.
- Hjejle, B. (1951). *Dagspressen og samfundet*. København: Berlingske Presse-Bibliotek.
- Hutchins, R.M. (ed.) (1947). *A Free and Responsible Press*. Chicago: University Press.
- Lippmann, W. (1922). *Public Opinion*. New York: Macmillan.
- Lund, A. B. (1976). *Magten over Danmarks Radio*. Århus: PubliMus.
- Lund, A. B. (1977). „Statens informationsvirksomhed og dens politiske funktioner“, *Politica*. 9. årg., nr. 2, pp. 26-67.
- Lund, A. B. (1997). *Smit-somme sygdomme i dansk journalistik*. København: Munksgaard.
- Mortensen, F. (1975). *Ytringsfrihed og offentlighed*. Århus: Modtryk.
- Pedersen, M. (1948). *Dagspressen under Debat*. København: Berlingske Presse-Bibliotek.
- Rogers, E.M., J.W. Dearing (1987). „Agenda-Setting Research: Where Has It Been, Where Is It Going?“, *Communication Yearbook*, vol. 11, pp. 555-594.
- Schultz Jørgensen, K. (1997). *Det sidste menneske – da danskerne opgav demokratiet*. København: Fremad.
- Siebert, F., T. Peterson, W. Schramm (1956). *Four Theories of the Press*. Urbana: University of Illinois Press.
- Steinmetz, E. (1947). *Den moderne Dagspresse*. København: Det Schönbergske Forlag.
- Thomsen, N. (1972). *Dagbladskonkurrencen 1870-1970*. København: Gad.
- Thorsen, S. (1947 og 1951). *Den danske Dagspresse. I-II*. København: Det danske Selskab.
- Vogel-Jørgensen, T. (1949). *Berlingske Tidende gennem to hundrede Aar*. København: Berlingske Forlag.
- Williams, F. (1949). *Presse, Publikum og Parlament*. Skive: Frit Forlag.

Noter

1. Jeg bygger fremstillingen på en referenceramme udviklet i min doktorafhandling *Smit-somme sygdomme i dansk journalistik*.
2. Jeg har valgt at belyse det handlingskorri-gende legitimationsgrundlag for pressen som 4.statsmagt med konkret udgangspunkt i Steinmetz (1947), men tilsvarende fremstillin-ger findes hos Brocker (1945), Hjejle (1951), Pedersen (1948) og Thorsen (1947 og 1951). De fleste af efterkrigstidens refleksioner over journalistiske faglighed tematiserede elemen-ter fra de amerikanske og engelske presse-udredninger, jf. Hutchins (1947) og Williams (1946 – dansk udgave 1949), der i løbet af 1950'erne blev samfundsvidenskabeligt sanktioneret som normativ presseteori, jf. Siebert et al. (1956).
3. *Agenda setting* som forskningsparadigme kan føres tilbage til 1920'ernes propaganda-studier og blev i moderne medieforskning konciperet af Cohen (1963) og i politologi af Cobb og Elder (1972).
4. Termen „det redigerede samfund“ er lånt hos Ekecrantz og Olsson (1994).

Litteratur

- Adamsen, B. (1998). *En enkel sag – en tanke om enkeltsager og politik*. København: Fremad.
- Berkowitz, D. (ed.) (1997). *Social Meanings of News – A Text-Reader*. London: Sage.
- Bro, P. (1998). *Journalisten som aktivist – om presse, politik og demokratisk dialog*. Kø-benhavn: Fremad.
- Bruhn Jensen, K. (red.) (1999-97). *Dansk medie-historie. I-III*. København: Samleren.
- Brocker, H.R. (1947). *Avisen. Oplysning eller forretning?*. København: Thorkild Hansen.
- Cobb, R.V., C.D. Elder. (1972). *Participation in American Politics: The Dynamics of Agen-da-Building*. Boston: Allyn & Bacon.
- Cohen, B.C. (1963). *The Press, the Public, and Foreign Policy*. Princeton: University Press.
- Eide, M., G. Hernes (1987). *Død og pine. Om massmedia og helsepoli tikk*. Oslo: FAFO.
- Eide, M. (1992). *Nyhetsens interesse. Nyhet-sjournalistikk mellom tekst og kontekst*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Ekecrantz, J. T. Olsson (1994). *Det redigerede samhället. Om journalistikens, beskrivnings-maktens och det informerade förnuftets historia*. Stockholm: Carlssons.
- Habermas, J. (1962). *Strukturwandel der Öffent-lichkeit. Untersuchungen zu einer Katego-rie der bürgerlichen Gesellschaft*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Habermas, J. (1973). *Legitimationsprobleme im Spätkapitalismus*. Frankfurt am Main: Suhr-kamp.
- Hirdman, Y. (1989). *Att lägga livet til rätte – studier i svensk folkhemspolitik*. Stockholm: Carlssons.
- Hjejle, B. (1951). *Dagspressen og samfundet*. København: Berlingske Presse-Bibliotek.
- Hutchins, R.M. (ed.) (1947). *A Free and Respon-sible Press*. Chicago: University Press.
- Lippmann, W. (1922). *Public Opinion*. New York: Macmillan.
- Lund, A. B. (1976). *Magten over Danmarks Ra-dio*. Århus: PubliMus.
- Lund, A. B. (1977). „Statens informationsvirk-somhed og dens politiske funk tioner“, *Politica*. 9. årg., nr. 2, pp. 26-67.
- Lund, A. B. (1997). *Smit-somme sygdomme i dansk journalistik*. København: Munks-gaard.
- Mortensen, F. (1975). *Ytringsfrihed og offen-tlighed*. Århus: Modtryk.
- Pedersen, M. (1948). *Dagspressen under Debat*. København: Berlingske Presse-Bibliotek.
- Rogers, E.M., J.W. Dearing (1987). „Agenda-Setting Research: Where Has It Been, Where Is It Going?“, *Communication Yearbook*, vol. 11, pp. 555-594.
- Schultz Jørgensen, K. (1997). *Det sidste menne-ske – da danskerne opgav demokratiet*. Kø-benhavn: Fremad.
- Siebert, F., T. Peterson, W. Schramm (1956). *Four Theories of the Press*. Urbana: University of Illinois Press.
- Steinmetz, E. (1947). *Den moderne Dagspresse*. København: Det Schönbergske Forlag.
- Thomsen, N. (1972). *Dagbladskonkurrencen 1870-1970*. København: Gad.
- Thorsen, S. (1947 og 1951). *Den danske Dags-presse. I-II*. København: Det danske Selskab.
- Vogel-Jørgensen, T. (1949). *Berlingske Tidende gennem to hundrede Aar*. København: Berlingske Forlag.
- Williams, F. (1949). *Presse, Publikum og Parla-ment*. Skive: Frit Forlag.